

Третій моніторинговий звіт висвітлення теми ВПО в українських ЗМІ
Волинська, Закарпатська, Івано-Франківська, Львівська, Рівненська,
Тернопільська, Хмельницька і Чернівецька області
Фінансується Європейським Союзом

ВИСВІТЛЕННЯ ТЕМИ ВПО В УКРАЇНСЬКИХ ЗМІ (ЗАХІД УКРАЇНИ)

Червень 2016

Підготували
Асоціація «Спільний простір» (Україна)
та МЕМО98 (Словаччина)

Thomson Foundation
+44 20 3440 2440
46 Chancery Lane
London WC2A 1JE

thomsonfoundation.org

1. ВСТУП

Цей звіт є третім із низки моніторингових звітів, які буде оприлюднено в рамках проекту «Голос місцевих ЗМІ: професійні стандарти та етичні норми висвітлення конфліктів», що фінансується Європейським Союзом. Проект реалізується медіа-консорціумом, який очолює Фондація Томсон (Thompson Foundation). До консорціуму входять: Європейський центр журналістики (European Journalism Centre), Асоціація «Спільний простір», MEMO 98, а також Міжнародний інститут регіональної преси та інформації.

Упродовж 2015-2016 років буде оприлюднено загалом 24 моніторингові звіти щодо висвітлення тематики ВПО в місцевих українських ЗМІ: регіональні, порівняльні міжрегіональні, порівняльні за періодами моніторингу та підсумковий. Перший звіт висвітлює дані медіа-моніторингу за 1-23 жовтня 2015 р., а другий – з 15 по 28 лютого 2016 року.

Головна мета проекту – ослаблення потенційних джерел соціальної напруги, зокрема між внутрішньо переміщеними особами (ВПО) та громадами, які їх приймають, через збалансоване висвітлення подій у регіональних ЗМІ. Цього буде досягнуто завдяки підвищенню рівня неупередженості та якості контенту, а також через покращення співпраці між ЗМІ як в Україні, так і за її межами.

Проект передбачає розвиток спроможності своєчасно запобігати провокаціям з боку ЗМІ під час висвітлення подій, пов'язаних із конфліктом, за допомогою ретельного моніторингу та оцінки роботи регіональних ЗМІ, які є об'єктом моніторингу, включаючи висвітлення виборів. Асоціація «Спільний простір» та MEMO98 спільно розробили методологію моніторингу представлення внутрішньо переміщених осіб у ЗМІ. Під час тренінгів, що відбулися у Києві Львові, Харкові, Дніпропетровську та Одесі, підготували 65 регіональних спеціалістів із медіа-моніторингу для якісного та кількісного аналізу представлення у регіональних ЗМІ згаданої тематики.

★ З 1 по 14 червня 2016 р., включно, команда спеціалістів із моніторингу провела третю хвилю медіа-дослідження щодо висвітлення тематики ВПО. До вибірки увійшло взагалом 203 ЗМІ, що підлягали моніторингу (50 телеканалів, 66 друкованих ЗМІ та 87 онлайн-ресурсів), із 24-х областей України, які було об'єднано у 4 регіони: Схід (Донеччина, Луганщина, Харківщина).

★ Північ-Центр (Сумщина, Чернігівщина, Житомирщина, Вінниччина, Дніпровщина, Кіровоградщина, Полтавщина, Черкащина).

★ Південь (Одещина, Херсонщина, Запоріжжя, Миколаївщина, АР Крим).

¹ Усі попередні звіти можна завантажити тут: <http://regionalvoices.eu/uk/monitoring>

Звіти за перший моніторинговий період можна завантажити тут: http://www.prostir-monitor.org/reports/wave1_region_pdf.html

Регіональні звіти за другий моніторинговий період можна завантажити тут: http://www.prostir-monitor.org/reports/wave2_region_pdf.html

Підсумковий звіт за за другий моніторинговий період можна завантажити тут: http://www.prostir-monitor.org/upload/reports/final-reports-wave-2/Summary_W2-ua.pdf

★ Захід (Волинь, Закарпаття, Івано-Франківщина, Львівщина, Рівненщина, Тернопільщина, Хмельниччина, Чернівецьчина).

Вибірка ЗМІ, що стали суб'єктами моніторингу в західних областях України, була достатньо репрезентативною і представляла 65 засобів масової інформації цього регіону (ТБ – 19, друковані – 25, онлайн – 21). Порівняно з двома попередніми хвилями моніторингу, вибірка зазнала мінімальних змін – вони були зумовлені переважно тим, що низка ЗМІ припинили своє існування, або змінила свою назву, як, наприклад, у випадку он-лайн-видання «Погляд», яке наразі називається «Від і До».

2. СТИСЛІ ВИСНОВКИ

★ Зменшилася кількість публікацій про ВПО відносно попередніх періодів моніторингу.

★ Спостерігався брак аналітичних матеріалів щодо проблем, пов'язаних із ВПО.

★ Мова та термінологія щодо ВПО були коректними, ЗМІ не вживали образливих та зневажливих висловлювань. Тональність більшості матеріалів була нейтральною.

★ Журналісти переважно користувалися інформацією державних служб і не ставили запитань для перевірки даних. Найбільше це було помітно на Рівненщині та Закарпатті.

★ Були приклади, коли окремі телеканали взагалі ігнорувати тему ВПО, наприклад, на Івано-Франківщині.

★ Водночас ЗМІ регіону навіть у своїх нечисленних матеріалах подавали приклади позитивного вирішення проблем ВПО. Зокрема, це було зафіксовано у волинських, чернівецьких та хмельницьких ЗМІ.

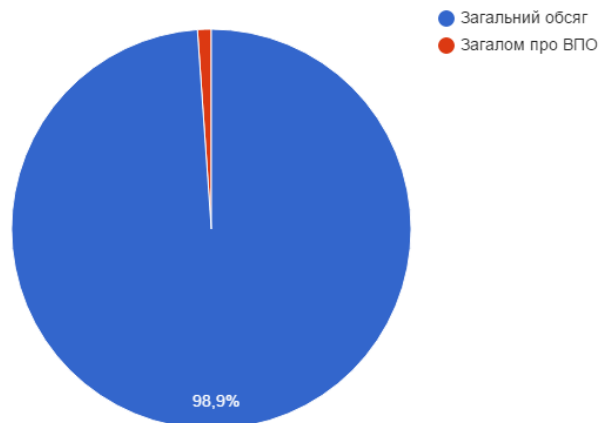
★ Також у медіа регіону було кілька вдалих прикладів, коли ЗМІ зосереджувалися на людських аспектах «життєвих історій». Зокрема, це виявлено на Закарпатті й Тернопільщині.

★ Було також декілька прикладів, коли прихована реклама з'являлася в рамках «людських історій».

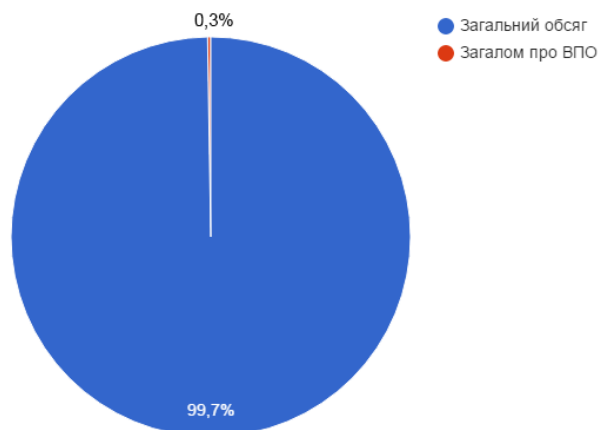
3. КІЛЬКІСНИЙ АНАЛІЗ

Вибірка ЗМІ західних областей України, що стали об'єктами моніторингу, була представлена 65 засобами масової інформації цього регіону (ТБ – 19, газети – 25, онлайн – 21). Вибірка складалася з якнайменш однієї ТБ станції і газети державної форми власності від кожної з восьми областей, а решта медіа належали приватним власникам.

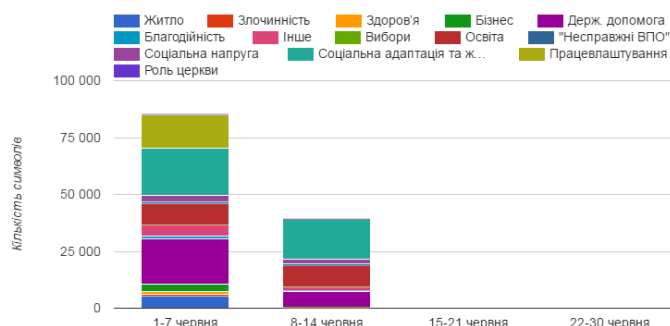
Результати попередніх хвиль моніторингу показали, що питання, пов'язані з ВПО, не привертало особливої уваги ЗМІ. Під час третьої хвилі моніторингу частка наданого часу та простору була в межах від 1,1% загального обсягу ефіру телевізійних каналів-учасників моніторингу, що висвітлювали питання ВПО на телебаченні (під час 2-ї хвилі моніторингу – 1%) до 0,3% у газетах (під час 2-ї хвилі – 0,4%).

Діаграма 1. Частка представлення тематики ВПО від загального обсягу новинного контенту всіх телевізійних каналів, що були у фокусі третього періоду моніторингу (1-14 червня 2016 р.)

Діаграма 2. Частка представлення тематики ВПО від загального обсягу новинного контенту всіх видань, що були у фокусі третього періоду моніторингу (1-14 червня 2016 р.)

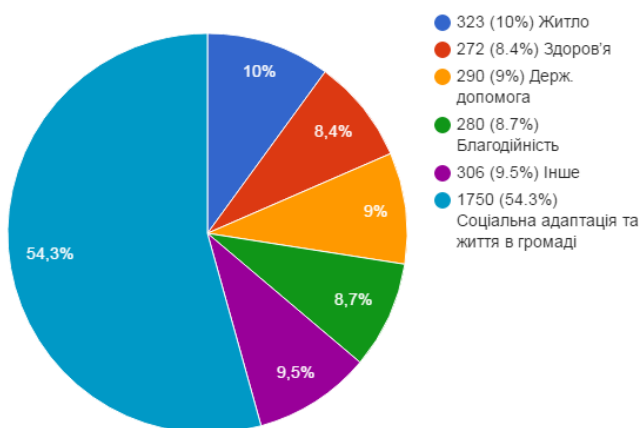
Діаграма 3. Частка публікацій щодо ВПО від загального обсягу контенту в виданнях та он-лайн-медіа – розподіл за темами.

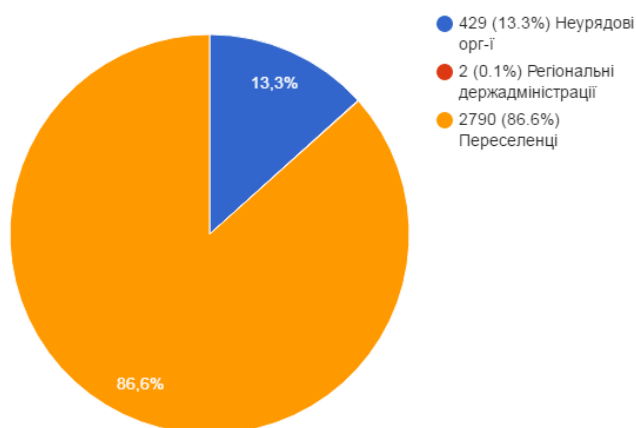
3.1. ТЕЛЕБАЧЕННЯ

Телевізійні канали-учасники моніторингу в західній частині України надали загалом 1,1% свого ефірного часу висвітлюванню теми ВПО (загалом, це близько 1 години загального ефірного часу кожного з усіх 19-ти каналів-об'єктів моніторингу, тобто 80 годин інформаційного ефіру або приблизно 12 секунд на кожен із 19-ти каналів щодня. Для порівняння, під час 2-ї хвили моніторингу, загальний інформаційний контент щодо ВПО сягав 1.1 процента висвітлення (у межах загального ефірного часу тривалістю одну годину та сім хвилин ефірного часу щодо ВПО на всіх 19 телеканалах).

Найбільш активно висвітлювалися такі теми, пов'язані з ВПО: соціальна адаптація та життя в громаді (54,3%), житло (10%), державна допомога (9%), благодійність (8,7%), здоров'я (8,4%).

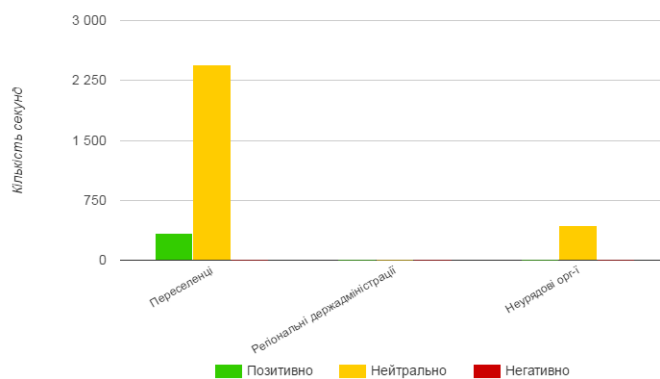
Діаграма 4. Частка представлення різних тем у рамках тематики ВПО на всіх телевізійних каналах регіону, що були у фокусі моніторингу.

Діаграма 5. Частка представлення різних суб'єктів у рамках тематики ВПО на всіх телевізійних каналах, що були у фокусі моніторингу.

3-поміж суб'єктів моніторингу найактивніше в рамках загальної тематики ВПО були представлені самі ВПО (86,6% загального обсягу тематики ВПО) та НУО (13,3%). Решта суб'єктів взагалі не були представлені.

Щодо тональності матеріалів, телеканали представляли згадані суб'єкти нейтрально та позитивно. Причому ВПО як нейтрально, так і позитивно, а НУО – виключно нейтрально.

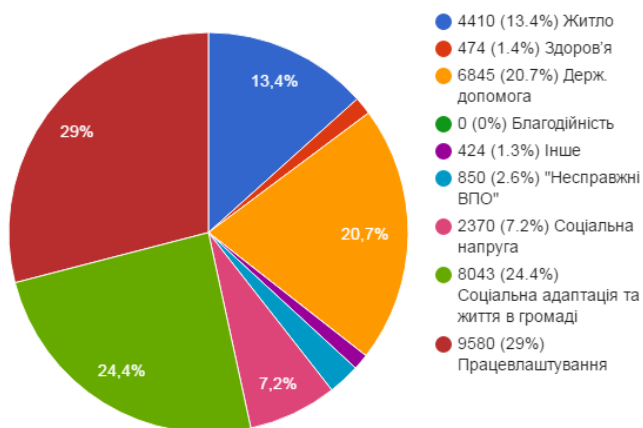
Діаграма 6. Розподіл ефірного часу серед суб'єктів моніторингу за тональністю, з якою ці суб'єкти були представлені в рамках загальної тематики ВПО на всіх телеканалах регіону, що були у фокусі моніторингу.

3.2. ПРЕСА

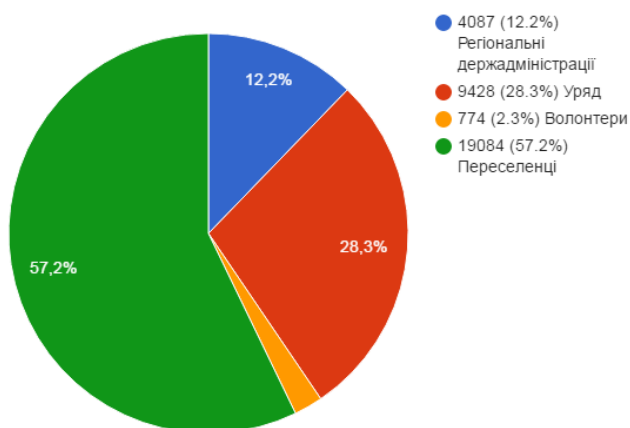
У порівнянні з телеканалами, західноукраїнські газети висвітлювали проблеми ВПО ще пасивніше. Як зазначається вище, увага до ВПО в усіх моніторингових газетах становить тільки 0,3% загального висвітлення, що засвідчує падіння в порівнянні з другою хвилиєю моніторингу (у лютому 2016 р. частка публікацій про ВПО в західній пресі становила 0,4%). Серед висвітлюваних тем найбільше уваги отримали: працевлаштування (28,7%), соціальна адаптація і життя в громаді (24,1%), державна допомога (20,5%), житло (13,2%). Такі теми як соціальна напруга (7,1%), «несправжні» ВПО (2,5%), здоров'я (1,4%), роль церкви (1,1%) були представлені пасивніше.

Щодо представлення суб'єктів, найбільш активно газети інформували про самих ВПО (57,2% загального контенту щодо ВПО), уряд (28,3%), регіональну владу (12,2%) та волонтерів (2,3%).

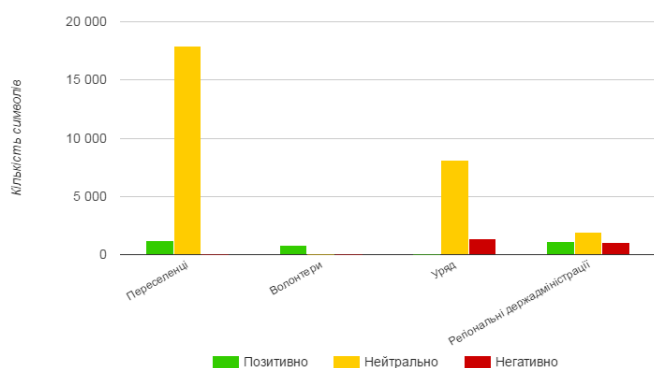
Загалом, тональність висвітлюваних матеріалів була переважно нейтральною й позитивною. ВПО було представлено виключно нейтрально та позитивно. У той час, як уряд отримав нейтральне й негативне висвітлення (14%), представники регіональних держадміністрацій були представлені як позитивно, так і нейтрально (28% і 47% відповідно).

Діаграма 7. Частка представлення різних тем в рамках тематики ВПО в усіх виданнях регіону, що були у фокусі моніторингу.

Діаграма 8. Частка представлення різних суб'єктів у рамках тематики ВПО в усіх виданнях регіону, що були у фокусі моніторингу.

Діаграма 9. Розподіл обсягу матеріалів серед суб'єктів моніторингу за тональністю, з якою ці суб'єкти були представлені в рамках загальної тематики ВПО в усіх друкованих виданнях регіону, що були у фокусі моніторингу.

Порція негативу становила 25% і стосувалася як уряду, так і донецької місцевої влади. В інтерв'ю з письменником, істориком з Донецька, котрий нині працює у Львові, Дмитром Білим², він критикує органи місцевої влади за те, що вони не доклали максимальних зусиль, щоб не дозволити діяльність сепаратистів та повернути Донецьк Україні.

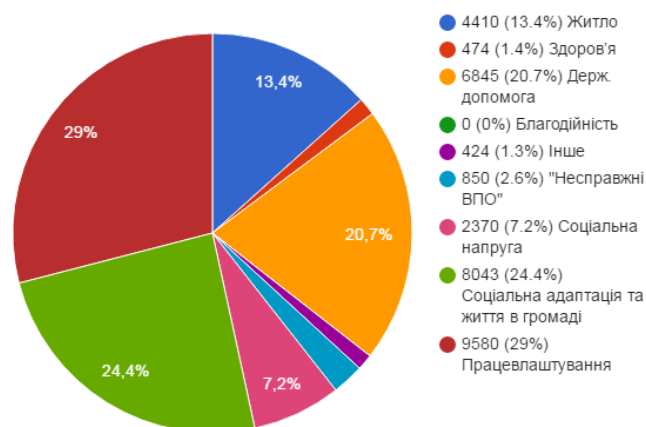
3.3. ОНЛАЙН-МЕДІА

Проаналізований 21 онлайн-ресурс присвятив тематиці ВПО загалом 50 408 символів (близько 29 стандартних сторінок А4). Це більше, ніж протягом другої хвилі моніторингу, коли тематиці ВПО було присвячено 44 187 символів (23 стандартні сторінки А4).

У он-лайн медіа теми висвітлювалися в такій послідовності: державна допомога (25,5%), соціальна адаптація та життя в громаді (21,8%), освіта (18,5%), «працевлаштування (10,3%), бізнес (6,5%), благодійність (2%), злочинність (1,4%), житло (1,2%) та здоров'я (0,8%).

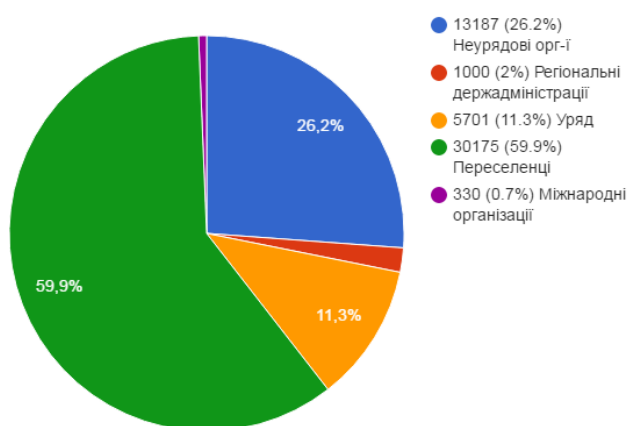
Щодо представлення суб'єктів дослідження загальної тематики ВПО, онлайн-медіа найбільшу увагу приділяли: самим ВПО (59,9%), НУО (26,2%); регіональним держадміністраціям (2%) та міжнародним організаціям (0,7%).

Щодо тональності публікацій, ВПО отримали переважно позитивне і нейтральне висвітлення (84% і 14% усієї інформації про самих переселенців відповідно). Однак ВПО також у 2% інформації про них представлені негативно: 2 червня під заголовком «Житель

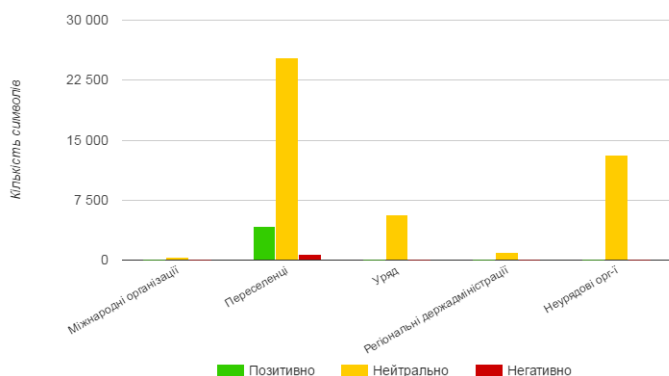

Діаграма 10. Частка представлення різних тем в рамках тематики ВПО в усіх онлайн-виданнях регіону, що були у фокусі моніторингу.

² Газета «Галичина», 2 червня 2016 року, публікація «Соборність – це не питання віри, а умова нашого виживання», веб-адреса: <http://www.galychyna.if.ua/publication/culture/dmitro-bilii-sobornist-ce-ne-pitannya-viri-a-umova>

Діаграма 11. Частка представлення різних суб'єктів у рамках тематики ВПО в усіх он-лайн виданнях регіону, що були у фокусі моніторингу.

Діаграма 12. Розподіл обсягу матеріалів серед суб'єктів моніторингу за тональністю, з якою ці суб'єкти були представлені в рамках загальної тематики ВПО в усіх онлайн-виданнях регіону, що були у фокусі моніторингу.

Тернопільщини зарізав кримчанку» було опубліковано повідомлення в стилі кримінальної хроніки про те, що в сусідньому Івано-Франківську житель Тернопільщини зарізав 42-річну уродженку АР Крим³.

4. ЯКІСНИЙ АНАЛІЗ

Незважаючи на малу кількість інформації на тему ВПО, у **волинських ЗМІ** були приклади матеріалів, які демонстрували успішний досвід громадських організацій у розв'язанні проблем ВПО. Так у публікації «ЗІ СХОДУ НА ЗАХІД: нове життя — нові можливості»⁴ йшлося про те, що у волинському представництві громадської організації «Центр зайнятості вільних людей» ВПО дають змогу реалізувати себе у но-

вих умовах. Завдяки проекту «Працевлаштування та соціальна реабілітація переселенців та ветеранів АТО» вони знаходять роботу та розкривають у собі нові таланти. У згаданій громадській організації зосередилися на допомозі людям двох категорій: переселенцям, які покинули домівки через війну на Донбасі, та українським демобілізованим бійцям, які там воювали. Для них влаштовують курси, майстер-класи та шукають інформацію про вакансії. За рік реалізації проекту його можливостями скористалося 280 осіб: вони проходили навчання та отримували консультації.

ЗМІ **Закарпаття** присвятили темі ВПО дуже мало уваги. Однак навіть на тлі цього мінімуму був приклад «людської історії» – 1 червня 2016 р. у програмі «Вчасно» телекомпанії «Тиса-1» був сюжет про те, як відзначають Міжнародний день захисту дітей діти-переселенці з багатодітної родини. Більшість інших матеріалів ґрунтувалися на офіційній інформації місцевої влади, а ЗМІ не докладали зусиль для власних журналістських ініціатив, проведення розслідувань або відповідній перевірки фактів.

Івано-Франківські ЗМІ висвітлювали тему ВПО вкрай пасивно. Так за період з 1 по 14 червня 2016 року в ефірі новинних випусків телеканалу ОТБ «Галичина» не зафіксовано жодного інформаційного повідомлення щодо ВПО. Інший державний телеканал ОДТРК «Карпати» у своїх випусках також не висвітлював цю тематику. Подібною була і політика приватного телеканалу «3 студія», який за період нашого моніторингу не подав жодної секунди на тему ВПО.

Незважаючи на те, що у **львівських** медіа на тему ВПО було вкрай мало матеріалів, траплялися також і зворушливі «людські історії». Наприклад, телеканал ZIK за період моніторингу оприлюднив лише два репортажі. Сюжет від 1 червня 2016 року «Футбол об'єднує» розповідав про акцію «Вчимося жити разом», коли у Міжнародний день захисту дітей діти вояків із АТО, ВПО із Донбасу, а також сироти з малозабезпечених сімей вийшли на футбольне поле для спільної гри. Другий – від 13.06.2016 р. під назвою «Унікальна операція» інформував про онкологічну операцію для «переселенки з Криму». Цей репортаж був менш вдалим, бо крім факту операції про переселенку більше нічого не розповідалося, а акцент було зроблено на нових методах лікування онкохворих у Львівській обласній клінічній лікарні.

ЗМІ **Рівненщини** переважно використовували коректну термінологію, не вживали зневажливих висловлювань, уникали створення сенсацій. Також рівненські медіа для ілюстрацій матеріалів, присвячених темі ВПО, добирали адекватні фото- та відеоматеріали, які жодним чином не спотворювали зміст. Водночас матеріали про ВПО були «сухими», де журналісти не використовували так званих «людських історій». Експерти моніторингу спостерегли, що всі без винятку матеріали

³ Новинний портал «За Збручем», 2.06.2016 р., веб-адреса публікації: <http://zz.te.ua/zhytel-ternopilschyny-zarizav-krymchanku>

⁴ Незалежна громадсько-політична газета «Волинь-Нова», № 1975 від 7.06. 2016 р., веб-адреса публікації: <http://www.volyn.com.ua/?rub=21&article=8&arch=1975>

про ВПО ґрунтувалися на якомусь одному джерелі інформації – прес-релізах місцевих органів влади. Це свідчить, що журналісти жодним іншим чином не намагалися перевірити інформацію чи осмислити її критично. Крім того, зовсім не було аналітичних матеріалів, досліджень проблематики ВПО, журналісти не проводили власних розслідувань, не шукали додаткової інформації та різних точок зору.

Найпомітнішим матеріалом на тему ВПО у ЗМІ **Тернопільщини** став розлогий сюжет (20 хвилин) про переселенців, який транслювався в програмі «Провінційні вісті» 10 червня на приватному каналі TV-4. Також за матеріалами сюжету було розміщено інформацію на сайті телеканалу TV-4⁵. Приводом для сюжету та публікації на сайті став візит до Тернополя, і, зокрема, до офісу телекомпанії TV-4, журналістів та операторів новоствореного каналу «Переселенець» (Pereselenets TV), які й самі є переселенцями. Головною метою їхнього приїзду були зйомки програми про сім'ю Петренків, яка рік тому переїхала до Тернополя з Маріуполя. Історія створення цього сюжету промовисто свідчить, що місцевим журналістам потрібен якийсь зовнішній «поштовх», щоб привернути їхню увагу до тематики ВПО. Самі ж вони не шукають тем для серйозних розслідувань чи аналітики і швидше тяжіють до коротких жанрів, які не вимагають дослідження проблем чи аналізу ситуації.

На **Хмельниччині** тему ВПО також висвітлювали дуже пасивно. Наприклад, за весь період моніторингу в ефірі телекомпанії «Поділля-

Центр» не було жодного сюжету щодо ВПО. У програмі «Подільська панорама» за 7 червня був лише один сюжет, присвячений ВПО. Йшлося про переселенців, які взяли участь в інформаційному майстер-класі, під час якого ВПО навчали обстоювати свої права з таких питань, як майнові права та електронні дозволи на поїздки в зону АТО. Телекомпанія «Поділля-Центр» нині перебуває в процесі реорганізації з державної телекомпанії в обласну філію загальнонаціонального суспільного мовника.

Місцевим журналістам потрібен якийсь зовнішній «поштовх», щоб привернути їхню увагу до тематики ВПО.

Чернівецькі медіа, як і під час попередньої хвилі моніторингу, цікавилися проблематикою ВПО дуже мало. Зокрема, на телеканалі ТВА експерти моніторингу зафіксували чотири інформаційні сюжети про ВПО. Про те один із них, у програмі «ТВА Теми тижня»⁶ розповідав про корисний досвід – як вирішують проблему житла для ВПО на прикладі будівництва житлового будинку для переселенців за допомогою благодійної організації «Квітка надії».

⁵ <http://tv4.te.ua/kanal-pereselenets-znyav-programu-pro-sim-yu-petrenkiv-yaka-z-mariupolya-pereyihala-do-ternopolya>.

⁶ Телеканал ТВА, програма «Теми тижня» від 04.06.2016 р., ве-адреса: <https://www.youtube.com/watch?v=FHJcJm8u17c>

В інтерв'ю з письменником, істориком з Донецька, котрий нині працює у Львові, Дмитром Білим⁷ він критикує органи місцевої влади за те, що вони не доклали максимальних зусиль, щоб не дозволити діяльність сепаратистів та повернути Донецьк Україні.

З огляду на виявлені порушення низки медіа стандартів, зокрема, порушення балансу при представленні інформації державних служб, як і пасивне висвітлення проблем ВПО, ми хотіли б надати такі рекомендації щодо висвітлення тематики ВПО:

- ★ Збільшити загальну кількість матеріалів про ВПО, зокрема аналітики й розслідувань.
- ★ Активніше транслювати приклади позитивного вирішення проблем ВПО.
- ★ Намагатися більше зосереджуватися на «людських історіях», водночас уникаючи сюжетів, коли така історія продовжується прихованою рекламою.

Виконання цих рекомендацій сприятимуть підвищенню якості звітності, а значить допоможуть ослабити потенційні джерела соціальної напруги через збалансоване висвітлення подій у регіональних ЗМІ, зокрема, внаслідок зменшення соціальної напруги між внутрішньо переміщеними особами (ВПО) та громадами, які їх приймають.

⁷ Газета «Галичина», 2 червня 2016 року, публікація «Соборність - це не питання віри, а умова нашого виживання», веб-адреса: <http://www.galychyna.if.ua/publication/culture/dmitro-bilii-sobornist-ce-ne-pitannja-viri-a-umova>